

FILÓ MIHÁLY* – BUZÁS PÉTER**

ÉLETVÉGI DÖNTÉSEK ÉS A *MARGIN OF APPRECIATION* AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGÁNAK GYAKORLATÁBAN¹

A szerzők tanulmányukban bemutatják a strasbourgi gyakorlatban az életvégi döntésekre vonatkozó legfontosabb eseteket, majd elemzik a mérlegelési mozgástér doktrínájának érvényesülését. A szerzők arra a következtetésre jutnak, hogy bár az EJEB alapvetően egyensúlyt kíván teremtetni az egyének élethez való és a magánélet tiszteletben tartásához fűződő joga között, a margin-elv alkalmazása az egyes döntések meghozatala során – adott esetben – az egyéni jogok érvényesülésének korlátozásához vezethet.

Az életvégi döntések szabályozása a posztmodern társadalom legnehezebben megoldható erkölcsi és jogi problémái közé tartozik, ezért az ide sorolható esetek vizsgálata mindig nehéz feladat elé állítja az EJEB bíráit.² Az EJEE³ releváns rendelkezései értelmezése során morális szempontból két elv jut kiemelt szerephez. Az egyik az élet szentségének principiuma, amelynek értelmében az emberi élet abszolút, azaz – külső körülményektől függetlenül – értékes és sérthetetlen. Ezzel áll szemben az autonómia tiszteletben tartásának követelménye, ami a nyugati kultúrkörben különleges státuszt élvez.⁴ Habermas szerint a posztindusztriális korban az önreflexió – amely korábban kevesek kiváltsága volt – mindennaposá válik azzal, hogy az individualizáció, az „*életvilág racionalizálása*” következtében az egyén már nem követi feltétlenül a tradicionális viselkedési mintákat. Az egyén életvitele egyre kevésbé a közösségi diskurzus tárgya.⁵ Sőt, Raz úgy véli,

* PhD, egyetemi adjunktus, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 1053 Budapest, Egyetem tér 1-3.

E-mail: filo@ajk.elte.hu.

** Doktorandusz, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 1053 Budapest, Egyetem tér 1-3.

E-mail: peter.buzas.jd@gmail.com.

¹ A „*margin of appreciation*” kifejezésnek a magyar jogi szaknyelvben számos megfelelője használatos. A tanulmányunk nem célja az, hogy állást foglaljon a terminológiát övező vitában. A szerzők ezért elsődlegesen az angol kifejezés használata mellett döntöttek, ill. a „mérlegelési mozgástér”, „mérlegelési szabadság”, „mérlegelési jogkör” és a „diszkrécionális jogkör” kifejezéseket szinonimaként alkalmazzák. Vö. DUBÁS DÓRA VIRÁG: *A mérlegelési mozgástér doktrína természetéről, különös tekintettel a magyar vonatkozású strasbourgi ügyek tapasztalataira* [PhD-értekezés] (Budapest: ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola 2013) 12–23.

² FILÓ MIHÁLY: *Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban* (Budapest: ELTE Eötvös 2009) 69.

³ Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, 1950. november 4-én kelt Egyezmény (1950 Róma).

⁴ THOMAS GUTMANN: *Freiwilligkeit als Rechtsbegriff* (München: C. H. Beck 2001) 5.

⁵ JÜRGEN HABERMAS: *Faktizität und Geltung. Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratische Rechtsstaats* (Frankfurt am Main: Suhrkamp 1992) 126.

hogy a társadalom egyenesen megköveteli, hogy az egyén autonóm módon cselekedjék.⁶

Az emberi jogok védelmének európai rendszerében az említett morális normákat az EJEE élethez való jogot deklaráló 2. cikke, valamint a magánélet tiszteletben tartásához fűződő jogot biztosító 8. cikke juttatja érvényre.

Másrészről az EJEB-nek figyelemmel kell lennie a részes államok eltérő jogi, kulturális, társadalmi és történelmi hagyományaira is, ami a „margin of appreciation” elvében jelenik meg. A hazai jogirodalomban „mérlegelési mozgástérként” említett jogi doktrína alkalmazásával az EJEB

„a tagállamok helyi viszonyaira és olykor konszenzusra figyelemmel, az adott jogok és tevékenységek természetétől és az alapvető demokrácia igényéből következően lazábban vagy szigorúbban vizsgálja az egyéni jogokba való állami beavatkozás arányosságát, a helyes egyensúly szokásos arányossági mércéjével mér, figyelembe véve demokratikus, konszenzus vagy szakértelmi megfontolásokat, illetve a pozitív kötelezettségek teljesítésében nyújt szabadságot az államoknak mindaddig, amíg az általa alkalmazott eszközök hatékonyak.”⁷

Ez azonban nem jelenti azt, hogy korlátlan szabadsággal rendelkeznek, a meghozott intézkedések ugyanis továbbra is strasbourgi felülvizsgálat tárgyát képezik.⁸

Az EJEB a fenti szempontok mérlegelésével alakította ki ítélkezési gyakorlatában az életvégi döntések gyakorlásának jogi kereteit. Ezáltal biztosítja az egyéneket megillető emberi jogok érvényesülését. A testület ugyanakkor így képes fenntartani a döntései tiszteletben tartásához és végrehajtásához elengedhetetlenül szükséges állami bizalmat is.⁹

Jelen tanulmány célja annak vizsgálata, hogy milyen módon érvényesül az EJEB vonatkozó gyakorlatában a tagállamokat megillető mérlegelési szabadság az életvégi döntések tekintetében. Az első rész ennek megfelelően bemutatja a strasbourgi esetjogban fellelhető legfontosabb döntéseket, azok hátterét, valamint az Emberi Jogok Európai Bizottsága (EJEBiz) és az EJEB érvelésének főbb megállapításait. A második rész a „margin of appreciation” problémáira fókuszál. Először megvilágítja e doktrína alapjait, majd ezek mentén elemzi az EJEB korábban ismertett döntéseit. A dolgozat végkövetkeztetése, hogy noha a testület egyensúlyt kíván teremteni a vonatkozó jogok érvényre juttatása és a mérlegelési szabadság között, az utóbbi mégis hangsúlyosabban érvényesül a gyakorlatban. Ennek következtében az életvégi döntésekkel kapcsolatos egyéni jogok hátrányt szenvednek.

⁶ „Azok számára, akik egy autonómiát támogató környezetben élnek, nincs más választás, mint autonómnak lenni. Egy ilyen társadalomban nincs más mód a boldogulásra.” Joseph RAZ: *The Morality of Freedom* (Oxford: Clarendon Press 1986) 391.

⁷ Dudás (1. lj.) 245.

⁸ *Handyside v. the United Kingdom*, Judgement of 7 December 1976, Series A, no. 24, § 49.

⁹ Bilyana PETKOVA: „The Notion of Consensus as a Route to Democratic Adjudication?” in Catherine BARNARD – Markus W. GEHRING – Iyiola SOLANKE (szerk.): *Cambridge Yearbook of European Legal Studies Vol. 14* (Oxford: Hart 2011–2012) 681.

1. ÉLETVÉGI DÖNTÉSEK AZ EJEB ESETJOGÁBAN

1.1. ÉLETVÉGI DÖNTÉSEK ÉS A MAGÁNÉLET ASPEKTUSAI

– R. V. THE UNITED KINGDOM

Az EJE Biz először 1984-ben konfrontálódott a „kegyes halál” kérdésével, amikor Nicholas Reed, a brit önkéntes eutanázia társaság titkáráként több személy öngyilkosságában működött közre, illetve a suicidium elkövetéséhez szükséges eszközökről tartott tájékoztató előadásokat, ami az angol jog szerint büntetendő.¹⁰ Reed, akit letöltendő szabadságvesztésre ítélték, többek között azzal érvelt, hogy az öngyilkosságban való közreműködés minden szándékos formáját *sui generis* bűncselekményként kriminalizáló Suicide Act sérti az EJE 8. cikk által védett magánélet tiszteletben tartásához fűződő jogát.¹¹

Az EJE Biz a kérelmet – mint nyilvánvalóan alaptalant – utasította el, azonban indokolásában a testület a *Bruggemann–Scheuten* ügyre hivatkozva abból indult ki, hogy a „magánélet” fogalma tágan értelmezendő. Noha a *privacy* alapján az egyén kibontakoztathatja saját személyiségét,¹² ez nem jelentheti a korlátlan cselekvési szabadságot. A 8. cikk ugyanis csak azokat az eseteket védi, amikor az egyén létesít kapcsolatot a magánélete és más személyes érdekei, valamint a külvilág között. Ezt az érvelést követve az EJE Biz arra a következtetésre jutott, hogy az öngyilkosságban való közreműködés nem esik a magánélet tiszteletben tartásához fűződő jog hatálya alá, noha maga az öngyilkosság ebbe a védelmi körbe eshet.¹³

„A Bizottság nem tekinti úgy, hogy az a cselekmény, amelyért a kérelmezőt elítélték, nevezetesen az öngyilkosságban való közreműködés és az öngyilkosságra történő rábírás, a magánéletbe történő beavatkozásként határozható meg. Egyúttal abból, hogy az öngyilkosságot megkísérelni szándékozók magánélethez való joga közvetlenül érintett, nem következik az, hogy a kérelmező magánélethez való joga is sérülne. Éppen ellenkezőleg, a Bizottság arra az álláspontra helyezkedik, hogy az öngyilkosságban való segítségnyújtás, az arra történő rábírás, a tanácsadás az elkövetéshez vagy az öngyilkosságban való közreműködés kizárandó a magánélethez való jog fogalmából, tekintettel arra, hogy mindezen cselekmények az élet védelmére vonatkozó közérdekbe ütköznek, ahogy ezt az 1961-es törvény büntetőjogi rendelkezései is tükrözik.”¹⁴

A döntés jelentősége, hogy az EJE Biz lefektette annak a dogmatikának az alapjait, amely a tárgyi ügyekben a mai napig meghatározó. Egyrészt az öngyilkosság mint

¹⁰ *Report of the Commission, R. v. the United Kingdom*, 04 July 1983, DR 33, pp. 270–275.

¹¹ Az EJE 8. cikk 1. bek.-e értelmében „mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák”.

¹² *Report of the Commission, Bruggemann & Scheuten v. Federal Republic of Germany*, DR 10, pp. 100–115.

¹³ FILÓ (2. lj.) 310.

¹⁴ 10. lj. 271–272.

a magánélet egy aspektusa lesz az a keret, amelynek segítségével az EJEB a vonatkozó eseteket vizsgálja. Másrészt pedig már a bizottsági döntésben is felmerült az államok azon kötelezettsége, hogy – az élet szentsége elvét érvényre juttatandó – megfelelő módon szabályozzák a felmerülő kérdéseket, ezáltal pedig e téren korlátozzák az egyéni autonómiát. E két pólus, vagyis az egyéni autonómia és az élet szentségének védelme – fogja meghatározni a bírósági gyakorlatban a vonatkozó nemzeti jogszabályok egyezmény-konformitását, illetve az egyes államokat a szabályozás tekintetében megillető szabadságot.

1.2. AUTONÓMIA KONTRA AZ ÉLET SZENTSÉGE – PRETTY V. THE UNITED KINGDOM

A Bíróság az öngyilkosságban való közreműködés megítéléséről részletesen a *Pretty*-ügy kapcsán foglalt állást.¹⁵ A kérelmező, a brit Diane Pretty, olyan progresszív lefolyású, degeneratív neurológiai bántalomban szenvedett, amely minden esetben gyógyíthatatlan, és – tekintettel arra, hogy a kór előrehaladtával a beteg izmai megbénulnak – elviselhetetlen fájdalommal jár, mielőtt bekövetkezik a fulladós halál.¹⁶ A kérelmező saját kezüleg akart véget vetni az szenvedéseinek, állapota miatt azonban erre csak férje közreműködésével lett volna lehetősége. Pretty ezért azzal a kérelemmel fordult a brit hatóságokhoz, hogy házastársa mentesülhessen a Suicide Act szerinti büntetőjogi következmények alól, az angol jog ugyanis az öngyilkosságban közreműködés minden szándékos formáját szigorúan bünteti. A beadványt azonban végül a House of Lords is elutasította.¹⁷

Diane Pretty az EJEB-hez benyújtott kérelmében azt kifogásolta, hogy a vonatkozó jogszabályi rendelkezések sértik – többek között – az EJEE 2. és 8. cikkeit. A strasbourgi testület bírái azonban 2002. április 29-én a kérelmet egyhangúlag elutasították. A panaszos az ítéletet – amelynek kihirdetése után egy héttel elhunyt, egyetlen mondattal kommentálta: „*A Bíróság minden jogomtól megfosztott.*”¹⁸

Az EJEB az élethez való jogot deklaráló második cikk kapcsán felidézte korábbi gyakorlatát, amelynek értelmében az EJEE részes államainak kiemelt kötelessége az emberi élet védelme.¹⁹ E rendelkezés a legalapvetőbb emberi jogot ismeri el,

¹⁵ *Pretty v. the United Kingdom*, no. 2346/02, ECHR 2002-III.

¹⁶ Az eljárás megindításnak időpontjában csupán néhány hónap lehetett hátra a kérelmező életéből. Emily WADA: „A Pretty Picture: The Margin of Appreciation and the Right to Assisted Suicide” *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review* 2005/2. 276–278.

¹⁷ Monika HEYMANN: „Die Europäische Menschenrechtskonvention und das Recht auf aktive Sterbehilfe – EGMR, NJW 2002, 2851” *Juristische Schulung* 2002. 957; FILÓ Mihály: „Die Strafbarkeit der Suizidbeihilfe im ungarischen Strafrecht” *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft* 2005/5. 952–965.

¹⁸ Kurt FASSBENDER: „Lebensschutz am Lebensende und Europäische Menschenrechtskonvention” *Juristische Ausbildung* 2004. 115–120.

¹⁹ Az EJEE 2. cikk 1. bek.-e értelmében „[a] törvény védi mindenkinek az élethez való jogát. Senkit nem lehet életétől szándékosan megfosztani, kivéve, ha ez haláltbüntetést kiszabó bírói ítélet végrehajtása útján történik, amennyiben a törvény a bűncselekményre ezt a büntetést állapította

amelynek alkalmazását még háború vagy a nemzet létét fenyegető más rendkívüli állapot idején sem lehet felfüggeszteni.²⁰ A vonatkozó esetjog értelmében a hatóságoknak egyrészt tartózkodnia kell az élethez való jog – szándékos vagy gondatlan – megsértésétől.²¹ Másrészt az államokat tevőleges, kriminalizációs kötelezettség is terheli ebben a vonatkozásban, amely kiterjed mind az állam és állampolgárai közötti, mind pedig az állampolgárok egymás közötti viszonyaira.²² Ezeket figyelembe véve a testület egyértelmű döntést hozott, hiszen kimondta, hogy az élethez való jogból nem vezethető le az egyén halálhoz való joga:

„A Bíróság nem jut arra a következtetésre, hogy a 2. cikkben biztosított »élethez való jogot« akként lehetne értelmezni, hogy az negatív aspektust tartalmazzon. [...] A 2. cikk nem értelmezhető úgy a nyelv szabályainak lerontása nélkül, hogy egymással szöges ellentétben álló jogokat keletkeztessen, nevezetesen a halálhoz való jogot, és nem értelmezhető úgy sem, hogy az önrendelkezés magában foglalhatná azt a jogosultságot, hogy az egyén inkább a halált választja az élet helyett. A Bíróság a továbbiakban megállapítja, hogy nem vezethető le az Egyezmény 2. cikkéből a halálhoz való jog, sem harmadik személy keze által sem a közhatalom közreműködésével.”²³

A magánélet tiszteletben tartásához fűződő jog kapcsán az EJEB – csatlakozva az *R.*-ügy óta követett logikához – megállapította, hogy a személyes autonómia a 8. cikkben foglalt garanciák alapjául szolgáló egyik legfontosabb elv.²⁴ A magánélet védelme ezért kiterjed a veszélyes vagy morálisan elítélendő cselekedetek választásának szabadságára is. A strasbourgi bíróság továbbá elismerte, hogy megváltozott a társadalom értékítélete az asszisztált öngyilkosság kérdésében. „*Egy olyan korban, amikor egyre hosszabb az emberek várható élettartama, időskorban, valamint előrehaladott fizikai vagy szellemi hanyatlás állapotában sokakat foglalkoztat az élet megrövidítésének gondolata.*”²⁵ A testület így arra a következtetésre jutott, hogy nem zárhatja ki a magánélet tiszteletben tartásához fűződő joggyakorlásába történő beavatkozások közül azt az esetet, amikor törvény tiltja az érintett számára, hogy saját elhatározásából öngyilkosságot kövessen el.²⁶

meg”. GELLÉR Balázs József: „A legfőbb bírói fórum három végzésének margójára” *Fundamentum* 2000/1. 114–115.

²⁰ *McCann and Others v. the United Kingdom*, Judgement of 27 September 1995, Series A, no. 324; FÍLÓ (2. lj.) 307–308.

²¹ *Stewart v. the United Kingdom*, App No 10044/82 (1984) 39 DR 162 EcommHR; FÍLÓ (2. lj.) 308.

²² *Osman v. the United Kingdom*, Judgment of 28 October 1998, Reports 1998-VIII, p. 3159, § 115; *Keenan v. the United Kingdom*, no. 27229/95, ECHR 2001-III; FÍLÓ (2. lj.) 308–309; DANIEL RIETIKER: „From Prevention to Facilitation? Suicide in the Jurisprudence of the ECtHR in the Light of the Recent Haas v. Switzerland Judgment” *Harvard Human Rights Journal* 2012/1. 98–101.

²³ 15. lj. § 39; RIETIKER (22. lj.) 16.

²⁴ 15. lj. § 61; KIM GOOSSENS: „Case of Pretty vs. the United Kingdom” *Tilburg Foreign Law Review* 2002–2003/3. 295.

²⁵ 15. lj. § 65; vö. EDWARD RUBIN: „Assisted Suicide, Morality and Law: Why Prohibiting Assisted Suicide Violates the Establishment Clause” *Vanderbilt Law Review* 2010/3. 776–777.

²⁶ BUZÁS Péter: „Etikai normák érvényesülése az EJEB asszisztált öngyilkossággal kapcsolatos gya-

A Suicide Act Pretty által kifogásolt rendelkezése azonban jogszerűnek minősül az EJEE kontextusában.²⁷ Az EJEB megállapította ugyanis, hogy a kérelmező 8. cikk szerinti jogainak gyakorlásába történő beavatkozás egyrészt törvényben meghatározott volt. Másrészt az öngyilkosságban való közreműködés tilalmának indokálul a sérülékeny individuumok, a kiszolgáltatott helyzetben lévők és azok védelme szolgált, akik nem képesek tájékozott döntéseket hozni. Az államoknak pedig jogában áll mérlegelni az asszisztált öngyilkosság esetleges dekriminalizálásával járó kockázatokat, így – adott esetben – dönthetnek e beavatkozás büntetőjogi tilalma mellett is.²⁸ A beavatkozás ezért egy demokratikus társadalomban mások jogainak és szabadságának védelme érdekében szükségesnek minősül.²⁹

Noha az ítélet nem minősítette az EJEE-vel ellentétesnek az öngyilkosságban való közreműködés brit tilalmát, ebből még nem következik az, hogy azon európai országok szabályozása, ahol az öngyilkosságban közreműködés büntetlenséget élvez, sértené az egyezményi jogokat.³⁰ Az EJEB döntése ugyanis kifejezetten utalt arra, hogy a tagállamoknak széles mérlegelési lehetőségük van az életvédelem kérdésében, ezért a maguk útját járhatják az élet végén hozott orvosi döntések megítélésében.³¹ Az asszisztált öngyilkosság lehetővé tétele ily módon nem jelentene *ipso facto* egyezmény-ellenességet.³²

1.3. A HALÁL IDEJÉNEK ÉS MÓDJÁNAK MEGVÁLASZTÁSÁHOZ VALÓ JOG ELISMERÉSE – HAAS V. SWITZERLAND

A 8. cikk által védett önrendelkezési jog és az asszisztált öngyilkosság egyes kérdései volt a tárgya a *Haas*-ügynek.³³ Ernst G. Haas súlyos bipoláris betegségben

korlatában” in FAZEKAS Marianna (szerk.): *Jogi Tanulmányok 2014*, 479, www.ajk.elte.hu/file/jogitanulmanyok2014.pdf.

²⁷ Az EJEB ebben a vonatkozásban az EJEE 8. cikk 2. bek.-e alapján vizsgálta meg a vitatott rendelkezéseket. Eszerint a magánélet tiszteletben tartásához fűződő jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges. A „szükségesség” egyrésztől feltételezi egy kényszerítő erejű társadalmi igény (*pressing social need*) meglétét, másrésztől pedig azt követeli meg az államoktól, hogy az alkalmazott intézkedések arányban álljanak a kitűzött célokkal. IVANA ROAGNA: *Protecting the Right to Respect for Private and Family Life under the European Convention on Human Rights* (Strasbourg: Council of Europe 2012) 44–45.

²⁸ 15. lj. § 74; GOOSSENS (24. lj.) 295.

²⁹ 15. lj. § 78; KOVÁCS András Péter: „Amicus Curiae egy alkotmánybírói határozathoz – avagy az öngyilkosság aktuális alapjogi kérdései” in FILÓ Mihály (szerk.): *Halálós bűn és szabad akarat – Öngyilkosság a jogtudomány tükrében* (Budapest: Medicina 2013) 289.

³⁰ HEYMANN (17. lj.) 957.

³¹ FASSBENDER (18. lj.) 119; FILÓ Mihály: „Suizid und Strafrecht in Europa” in FILÓ Mihály (szerk.): *Menschenwürdiges Sterben. Zur Rechtslage der Sterbehilfe in Europa* (Budapest: Literatura Medica 2010) 103–117.

³² RIETIKER (22. lj.) 113.

³³ *Haas v. Switzerland*, no. 31322/07, ECHR 2011.

szenvedett, aminek következtében az a képzeje alakult ki, hogy már nem képes méltósággal élni. Öngyilkosságához orvosi közreműködést szeretett volna igénybe venni, ezzel a kívánságával több orvost is megkeresett. A szakemberek azonban nem állították ki számára a halálos adag nátrium-pentobarbitál³⁴ kiváltásához szükséges receptet, mivel Haas nem felelt meg a vonatkozó, az asszisztált öngyilkosság igénybevételéhez szükséges előírásoknak.³⁵ A svájci bíróságok pedig elutasították azon kérelmét, amelynek értelmében mentességet kapott volna az orvosi vény beszerzésének kötelezettsége alól.

Haas ezt követően az EJEB-hez fordult. Kérelmében azt kifogásolta, hogy Svájc megsértette a magánélet tiszteletben tartásához fűződő jogát azáltal, hogy orvosi vizsgálathoz kötötte a halálos dózisú szer kiváltásához szükséges recept kiállítását. A testület azonban 2011. január 20-án kelt ítéletében egyhangúlag megállapította, hogy a svájci szabályozás nem sérti az EJEE 8. cikkét.³⁶

Az EJEB a döntésében – a *Pretty*-ügyben hozott döntésére tekintettel – már jogként nevesítette az autonómia tiszteletben tartásának elvét az asszisztált öngyilkosság vonatkozásában. Elvi éllel kimondta ugyanis, hogy

„az egyén azon joga, hogy eldönthesse, milyen módon és mikor érjen véget az élete, az [EJEE] 8. cikke szerinti magánélet tiszteletben tartásához fűződő jog egyik aspektusa, feltéve, hogy [az érintett] olyan helyzetben van, amiben önállóan dönthet a kérdéstről és annak megfelelően is cselekedhet”.³⁷

A testület ezután a panaszt a magánélet tiszteletben tartásához fűződő jogból fakadó pozitív kötelezettségekkel összefüggésben vizsgálta meg.³⁸ Arra a kérdésre kereste a választ, hogy Svájc megfelelő intézkedéseket hozott-e a „méltóságteljes halál” biztosítása érdekében.³⁹

Az EJEB mindenekelőtt empátiáját fejezte ki a kérelmező azon igényével kapcsolatban, hogy „*biztonságos és méltóságteljes módon, szükségtelen fájdalom és*

³⁴ Úgy tűnik, ez a szer ideális az öngyilkosság elkövetésére. „*Annjira jól vagyok, minden olyan könnyű*” – állította a DIGNITAS munkatársa a segítségével nátrium-pentobarbitál túladagolásával jobblétre szenderült elhunyt utolsó pillanatairól. *Bild am Sonntag* 2001. 09. 02. 32.

³⁵ Svájc egyike azon négy európai államnak, amelyek bizonyos felételek mellett nem büntetik az orvos öngyilkosságban való közreműködését. A vonatkozó előírásokat a Svájci Orvostudományi Akadémia (SAMW) által elfogadott, a betegek életvégi ellátásáról szóló orvosetikai irányelvek tartalmazzák. Az említett dokumentum szerint asszisztenciát csak belátási képességgel rendelkező, a betegsége végső stádiumában lévő beteg kérhet akkor, ha a saját elhatározásából úgy dönt, hogy véget vet életének. Amennyiben egy orvos megállapítja az érintett személyről, hogy tekintetében teljesülnek az előbbi feltételek, kiállíthatja számára a receptet, amellyel kiváltható az öngyilkosság elkövetéséhez szükséges szer. Kristina EBOT: „A »Good Death« Defined by Law: Comparing the Legality of Aid-in-Dying around the World” *William Mitchell Law Review* 2010/1. 197–199.

³⁶ 33. lj. § 61.

³⁷ 33. lj. § 51.

³⁸ A 8. cikkből az államokra háruló pozitív kötelezettségek olyan jogi és egyéb intézkedések megtételét foglalják magukban, amelyek a magánélet tényleges tiszteletben tartását biztosítják az egyének közötti kapcsolatokban. Vö. ROAGNA (27. lj.) 60.

³⁹ 33. lj. 52; Kovács (29. lj.) 290.

szenvedés nélkül kövessen el öngyilkosságot”.⁴⁰ Ugyanakkor azt is elismerte, hogy az asszisztált öngyilkosság igénybevételéhez szükséges feltételek meghatározása többek között az egyének elhamarkodott döntések és visszaélések elleni védelmet szolgálják.⁴¹ A testület szerint ugyanis nem szabad lebecsülni az olyan rendszerben rejlő visszaélések veszélyét, amely lehetővé teszi a hozzáférést az asszisztált öngyilkossághoz. Az államoknak ennek érdekében pedig megfelelő végrehajtási és megelőző intézkedéseket kell elfogadniuk.⁴²

Az EJEB szerint a svájci szabályozás kellő egyensúlyt kíván teremteni az egyén és a társadalom érdekei között, és megfelelő módon szem előtt tartja a visszaélések és jogsértések elkerülésének célját. Ezért az az előírás, amelynek értelmében a suicidium elkövetéséhez szükséges szert csak orvosi receptre lehet kiváltani, nem sérti az EJEE 8. cikkét:⁴³ „*Még ha feltételezzük is, hogy az államokra pozitív kötelezettség hárul a méltóságteljes öngyilkosságot elősegítő intézkedések elfogadása tekintetében, a svájci hatóságok eleget tettek ennek a kötelezettségnek a jelen ügyben.*”⁴⁴

Ez a döntés volt az első, amelynek keretében a strasbourgi testület egy olyan állam szabályozását vizsgálta, amely lehetővé tette az orvosi közreműködést az öngyilkosság elkövetéséhez. Az eset jelentősége az, hogy az autonómia tiszteletben tartása már nem csupán elvi szinten, hanem az EJEE 8. cikkének hatálya alá eső jogosultságként jelenik meg.⁴⁵ Ezáltal az EJEB precedenst teremtett, amelyre a későbbi döntéseiben a *Pretty*-ügyben megfogalmazott személyes autonómia elve mellett rendszeresen hivatkozott.

1.4. AZ ÉLETVÉGI DÖNTÉSEK PROCEDURÁLIS ASPEKTUSAI – KOCH V. GERMANY

Az első olyan eset, amelyben a strasbourgi testület megállapította valamely egyezményben foglalt jog megsértését egy állam részéről, a *Koch*-ügy volt.⁴⁶ Ulrich Koch felesége egy súlyos baleset következtében szinte teljesen megbénult, mesterséges lélegeztetésre és állandó gondozásra szorult. Bár orvosai szerint ebben az állapotban még legalább 15 évet élhetett volna, az asszony mégis véget kívánt vetni az általa méltóság nélkülinek tartott életének. 2004 novemberében ezért engedélyt kért a Szövetségi Gyógyszerészeti és Gyógyászati Intézettől (*Bundesinstitut für Arzneimittel und Medizinprodukte*) arra, hogy halálos dózis nátrium-pentobarbitált kaphasson. A kérelmet azonban az intézet elutasította, mivel álláspontja szerint az sértené a hatályos német törvényeket. A házaspár ezt követően fellebbezett

⁴⁰ 33. lj. 56; RIETIKER (22. lj.) 120.

⁴¹ Vö. *Tysiqc v. Poland*, no. 5410/03, § 116, ECHR 2007 IV; RIETIKER (22. lj.) 120.

⁴² 33. lj. 57; KOVÁCS (29. lj.) 290.

⁴³ KOVÁCS (29. lj.) 290.

⁴⁴ 33. lj. 61; RIETIKER (22. lj.) 123.

⁴⁵ BUZÁS (26. lj.) 480.

⁴⁶ *Koch v. Germany*, Judgement of 19 July 2012, no. 497/09.

a döntés ellen, majd Zürichbe utaztak, ahol a feleség egy svájci eutanáziatársaság segítségével asszisztált öngyilkosságot követett el. Koch bírói útra terelte az ügyet, azonban az eljáró rendes bíróságok érdemi vizsgálat nélkül elutasították indítványait.⁴⁷

Koch azt kifogásolta az EJEB előtt, hogy néhai felesége kérelmének megtagadása sértette az elhunyt és házastársa 8. cikkében foglalt jogait. A kérelmező továbbá a 13. cikk sérelmére is hivatkozott, mivel a német bíróságok nem vizsgálták meg érdemben a kérelmeit. A strasbourgi testület 2012. július 19-én hozott ítéletében megállapította a kérelmező magánélet tiszteletben tartásához fűződő jogának sérelmét.

A bíróságnak először is abban a kérdésben kellett döntenie, hogy Koch egyáltalán hivatkozhat-e az őt megillető jogok sérelmére a szövetségi intézet döntésével összefüggésben. Ezzel kapcsolatban a testület felállított egy háromlépcsős tesztet, amelynek keretében figyelembe vette a házastársak közötti szoros kapcsolatot, valamint Koch elkötelezett kiállását felesége ügye mellett.⁴⁸ Erre alapozva a testület „elfogad[t]a, hogy a kérelmezőnek jelentős és állandó érdeke fűződött az eredeti kérelem érdemi elbírálásához”.⁴⁹

Az EJEB a 8. cikkel összefüggésben felidézte a *Pretty-* és a *Haas*-ügyben lefektetett elveket. Továbbá kimondta, hogy „az [EJEE] 8. cikke magában foglalhatja a bírósághoz fordulás lehetőségét egy olyan ügyben is, amelyben a kérdéses jogot [az adott állam] még nem deklarálta”.⁵⁰ Emiatt a testület megállapította, hogy a szövetségi intézet, valamint a német bíróságok azon döntései, amelynek értelmében nem vizsgálták érdemben a házaspár indítványait – a 8. cikk 1. bekezdésére tekintettel – beavatkozást valósítottak meg a kérelmező magánélet tiszteletben tartásához fűződő jogának gyakorlásába.

A Bíróság ezt követően a 8. cikkből fakadó procedurális kötelezettségekkel összefüggésben vizsgálta meg az esetet. E tekintetben nem találta bizonyítottnak, hogy az említett beavatkozás a kérelmező jogainak gyakorlásába bármiféle jogszerű indokkal rendelkezett volna a 8. cikk 2. bekezdése értelmében. Nem volt megállapítható továbbá olyan legitím cél sem, amelynek érdekében arra sor került. Következésképpen a német hatóságok megsértették a kérelmező magánélet tiszteletben tartásához fűződő jogát, amikor nem vizsgálták érdemben az általa benyújtott kérelmeket.⁵¹

Az EJEB e döntésében tehát elismerte, hogy az elhunyt asszisztált öngyilkosságának körülményei, különösen a német hatóságok döntései, olyan hatással voltak a kérelmezőre, hogy emiatt közvetlenül is hivatkozhatott a 8. cikk alapján őt megillető

⁴⁷ Gregor PUPPINCK: „Le ‚droit‘ au suicide assisté dans la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme” *The International Journal of Human Rights* 2014/7-8. 41.

⁴⁸ A teszt elemei: a kérelmező és az elhunyt közötti kapcsolat szorossága; a kérelmezőnek alapos személyes vagy jogi érdeke fűződik-e az eljárás végkimeneteléhez; a kérelmező kellőképpen elkötelezett-e az eljárás lefolytatása mellett; PUPPINCK (47. lj.) 43–44.

⁴⁹ 46. lj. § 45; PUPPINCK (47. lj.) 43–44.

⁵⁰ 46. lj. § 53; PUPPINCK (47. lj.) 44.

⁵¹ 46. lj. § 71; PUPPINCK (47. lj.) 44.

jogok megsértésére. Másrészt a Bíróság, mivel egy olyan jog sérelme miatt állapította meg a magánélet tiszteléséhez való jogból eredő eljárási garanciák sérelmét, amelynek gyakorlását Németország nem volt köteles az egyezmény alapján biztosítani állampolgárai számára, közvetett módon – ismételten – elismerte az asszisztált öngyilkossághoz való jog létezését.

1.5. AZ ASSZISZTÁLT ÖNGYILKOSSÁG JOGI SZABÁLYOZÁSA – GROSS V. SWITZERLAND

A *Gross*-ügy az egyetlen olyan eset a strasbourgi gyakorlatban, amelyben az EJEB részletesen vizsgálta a 8. cikk 2. bekezdésében foglalt követelmények érvényesülését, és amelyben jogsértést állapított meg.⁵² Alda Gross testi és szellemi képességeinek időskori leépülése miatt régóta önkéntesen véget szeretett volna vetni az életének. Azok az orvosok azonban, akiket a kérelmező megkeresett halálos adag nátrium-pentobarbitál felírása céljából, mind megtagadták kérelmének teljesítését.⁵³ A kérelmező nem járt sikerrel a svájci hatóságoknál sem, ezért végül bírósághoz fordult. Az ügy eljutott egészen a *Bundesgericht*, a legfőbb svájci bírói fórum elé, amely szintén elutasította igényét.

Gross szerint azáltal, hogy megtagadták tőle a halálos dózisú nátrium-pentobarbitálhoz való hozzáférés lehetőségét, a svájci hatóságok megsértették azon jogát, hogy eldöntse, milyen módon és mikor érjen véget az élete. Az EJEB-hez benyújtott panaszában kifogásolta – többek között – az EJE 8. cikkének sérelmét is. A strasbourgi testület 2013. május 14-én hozott ítéletében megállapította a kérelmező magánélet tiszteléséhez fűződő jogának sérelmét.

Az EJEB az *R.*-ügy óta folytatott gyakorlata értelmében a kérelmező panaszát a 8. cikk vonatkozásában vizsgálta meg. Először is különbséget tett Ernst G. Haas és Alda Gross ügye között: álláspontja szerint ugyanis utóbbi kérelem elsősorban azt a kérdést vetette fel, hogy Svájc elfogadott-e olyan útmutatásokat, amelyek meghatározzák, hogy az orvosok egyáltalán jogosultak-e és ha igen, akkor milyen körülmények esetén megengedett a kérelmezőhöz hasonló helyzetben lévő személyek számára halált okozó szert felírni.⁵⁴ Az EJEB ezért a 8. cikk 2. bekezdésében foglalt feltételek meglétének vizsgálatával folytatta érvelését.

Ebben a vonatkozásban a testület megállapította:

„[A] Szövetségi Legfelső Bíróság a vonatkozó ítélkezési gyakorlatában rendszeresen hivatkozik a Svájci Orvostudományi Akadémia által elfogadott, a betegek életvégi ellátásáról szóló orvostikai irányelvekre, amelyeket egy nem kormányzati

⁵² *Gross v. Switzerland*, no. Judgement of 14 May 2013, no. 67810/10.

⁵³ Alda Gross ugyanis nem felelt meg a korábban említett feltételeknek, mivel nem szenvedett rövid időn belül halált okozó betegségben. Ebből következően nem lehet jogszerűen receptet kiállítani a számára, amelynek birtokában halálos dózis nátrium-pentobarbitálhoz juthatna.

⁵⁴ 52. lj. § 63; *strasbourgobservers.com/2013/06/26/gross-v-switzerland-the-swiss-regulation-of-assisted-suicide-infringes-article-8-echr/*.

szervezet bocsátott ki, és amelyek nem felelnek meg a jogszabályokkal szemben támasztott érvényességi kellékeknek.”⁵⁵

Az említett dokumentum hatálya továbbá csak olyan páciensekre terjed ki, akikről az orvosuk megállapította, hogy napokon vagy heteken belül bekövetkező halálhoz vezető betegségben szenvednek. Mivel azonban a kérelmezőt illetően nem teljesült ez a feltétel, az ő esetében az irányelvek nem alkalmazhatóak. A testület szerint a világos jogi iránymutatások hiánya feltehetően visszatartja azon orvosokat (*chilling effect*), akik egyébként hajlandóak lennének orvosi vényt írni az olyan helyzetben lévő pácienseik számára, mint a kérelmező. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy a megkeresett szakemberek az orvosi magatartási kódexben foglalt tilalmat és a hosszadalmas jogi procedúrától, illetve a negatív szakmai következményektől való félelmet hozták fel kérelme elutasításának indokaként. Az EJEB végül arra a következtetésre jutott, hogy „valószínűleg jelentős szenvedést okozhatott a kérelmezőnek az általa benyújtott kérelem teljesítése körüli bizonytalanság, amely az életének egy kiemelkedően fontos aspektusát érintő helyzetben állt elő”.⁵⁶ Ez a helyzet nem fordult volna elő akkor, ha világos, államilag elismert norma határozta volna meg, hogy az orvosok milyen körülmények esetén jogosultak halált hozó szert felírni.

A strasbourgi testület ezért megállapította, hogy a svájci jogrendszer, bár lehetővé teszi – orvosi vény felírásával – a halálos adag nátrium-pentobarbitálhoz való hozzáférést, nem ad kellő iránymutatást e jog világos terjedelmét illetően. Következésképpen sérült az EJEE 8. cikke a kérelmező esetében.

1.6. AZ ÉLETFENNTARTÓ KEZELÉS VISSZAVONÁSÁNAK KÉRDÉSEI – LAMBERT AND OTHERS V. FRANCE

Az EJEB a *Lambert*-ügyben vizsgálta először az életfenntartó kezelések korlátozásának kérdését.⁵⁷ 2008-ban Vincent Lambert egy súlyos közlekedési baleset következtében lebénult és folyamatos ápolásra szorult. Orvosai 2012 folyamán egyre növekvő rezisztenciát tapasztaltak a páciens részéről a kezelésekkal szemben. Az orvosi team ezért 2013-ban kezdeményezte a betegek jogairól és az életvégi kérdésekről szóló 2005. április 22-i törvény (a továbbiakban: *Leonetti*-törvény) szerinti kollektív döntési eljárást.⁵⁸ A procedura eredményeként beszüntették a páciens

⁵⁵ 52. lj. § 65; PUPPINCK (47. lj.) 44.

⁵⁶ 52. lj. § 66; PUPPINCK (47. lj.) 45.

⁵⁷ *Lambert and Others v. France* [GC], no. 46043/14, ECHR 2015 (extracts).

⁵⁸ Az eljárás lényege, hogy az eredménytelen, hasztalan, aránytalan, valamint a kizárólagosan életfenntartó kezelések mellőzése vagy abbahagyása érdekében az orvos köteles kollektív döntéshozatalt kezdeményezni. Ennek keretében konzultálni kell a kezelésben résztvevő szakemberekkel, figyelembe kell továbbá venni a páciens előzetesen kinyilvánított akaratát, ill. az általa megbízott helyettes döntéshozó, vagy a hozzátartozók véleményét. A végső, megfelelő indokolással ellátott döntést azonban az orvosnak kell meghoznia. A beteg azonban még ebben az esetben is jogosult a fájdalomcsillapító kezelésre. Vö. 57. lj. § 54.

táplálék- és folyadékbevitelét. Vincent Lambert szülei, féléstvére és húga azonban bíróság előtt megtámadta az erről szóló döntést, amelynek az illetékes törvényszék helyt adott és az ellátás folytatására kötelezte az orvosokat. Egy újabb kollektív döntéshozatali eljárás eredményét a kérelmezők ismét sikerrel támadták meg az illetékes bíróság előtt. Végső soron az ügy a Conseil d'État teljes ülése elé került, amely 2014 júniusában a kollektív eljárás során hozott döntés mellett állt ki.

Az EJEB-hez Vincent Lambert szülei, féléstvére és húga nyújtott be kérelmet. Ebben – többek között – azt kifogásolták, hogy az életfenntartó kezelés visszavonása sértené az EJEE 2. cikkét. A Nagykamara 2015. június 5-én meghozott ítéletében azonban elutasította az élethez való jog sérelmének megállapítását.

A testület mindenekelőtt abból indult ki, hogy a vonatkozó francia szabályozás tiltja a betegek életének szándékos elvételét, ugyanakkor lehetővé teszi az életfenntartó kezelések beszüntetését. E ténynek maguk a felek is jelentőséget tulajdonítottak. Ebből következően a kérelem nem a 2. cikkből fakadó negatív, hanem az abból eredő pozitív kötelezettség mérlegelését igényelte.

A testület konstataulta, hogy a *Lambert*-ügyhöz hasonló eset még nem fordult elő a gyakorlatában. Ugyanakkor úgy ítélte meg, hogy több, a korábbi döntéseiben meghatározott elvet figyelembe lehet venni a kérelem elbírálása során. A Bíróság egyrészt tekintettel volt a *Pretty*- és a *Haas*-ügyekben tett megállapításaira, amelyek vonatkozásában először mondta ki: nemcsak a 8. cikk megsértése esetén kell az élethez való jogból fakadó követelményeket vizsgálni, hanem fordítva is, azaz a 2. cikk kapcsán is értékelni lehet a magánélet tiszteletben tartásához fűződő jogot és a személyes autonómia elvének érvényesülését. Másrészt az EJEB – a *Glass v. United Kingdom*⁵⁹ és a *Burke v. United Kingdom*⁶⁰ döntésekből kiindulva – szükségesnek tartotta a következő tényezők mérlegelését: (1) a 2. cikkből fakadó követelményeknek megfelelő jogi szabályozás megléte; (2) az érintett előzetesen kinyilvánított akaratának, valamint a hozzá közelálló személyek és független egészségügyi szakember véleményének figyelembe vétele a döntéshozatal során; (3) a bírósági felülvizsgálat lehetősége.

Az EJEB először is megvizsgálta a jogszabályi környezet minőségét. Ezzel összefüggésben kifejtette, hogy a Leonetti-törvény rendelkezései „*a Conseil d'État értelmezése révén olyan jogszabályi keretet alkotnak, amelyek az Egyezmény 2. cikkével összhangban kellően világosak ahhoz, hogy pontosan szabályozzák az orvosok döntéseit a jelen ügyhöz hasonló helyzetekben*”.⁶¹ A francia szabályozás ezért megfelelő védelmet biztosít a betegek életének.

A testület továbbá megállapította, hogy a döntéshozatali folyamat szabályozása alapvetően az állam mérlegelési szabadságának körébe tartozik. Ennek kereté-

⁵⁹ *Glass v. the United Kingdom*, no. 61827/00, ECHR 2004-II; *strasbourgobservers.com/2015/07/06/from-therapeutic-abstention-to-the-right-to-die-the-case-of-lambert-and-others-v-france*.

⁶⁰ *Burke v. the United Kingdom* (dec.), no. 19807/06, 11 July 2006; *strasbourgobservers.com/2015/07/06/from-therapeutic-abstention-to-the-right-to-die-the-case-of-lambert-and-others-v-france*.

⁶¹ 57. lj. § 160.

ben az egyes országok maguk határozhatják meg, hogy ki és milyen módon hozza meg a mesterséges létfenntartó kezelés felfüggesztéséről szóló döntést. Vincent Lambert esetében a Bíróság kiemelte, hogy a kollektív döntéshozatali procedúra hosszadalmas és alapos volt, amelynek során az orvosok a törvényi előírások által megköveteltnél részletesebb konzultációt folytattak. Az eljárás ezért megfelelt az 2. cikkből eredő követelményeknek.

Az EJEB a jogorvoslati lehetőségek szempontjából sem állapított meg jogsértést. Az esetet ugyanis a Conseil d'État „*részletes vizsgálatnak vetette alá, amelynek során minden fél kifejthette álláspontját és minden aspektust gondosan mérlegeltek*”.⁶² A testület külön is kiemelte, hogy az eljárás során figyelembe vettek több szakvéleményt, amelyek között volt egy szakértői bizottság, a Nemzeti Orvosi Tanács, a Nemzeti Orvosi Akadémia és a Nemzeti Etikai Tanács is.

A fenti tényezők vizsgálata során bizonyítást nyert, hogy a francia hatóságok megfelelő módon eleget tettek az élethez való jogból fakadó pozitív kötelezettségeiknek. Az EJEB szerint ezért a Conseil d'État 2014. június 24-én kelt ítéletének végrehajtása nem sérti az EJEE 2. cikkét.⁶³

2. ÉLETVÉGI DÖNTÉSEK AZ ÁLLAMOK MÉRLEGELÉSI SZABADSÁGÁNAK FÉNYÉBEN

2.1. A MARGIN OF APPRECIATION DOKTRÍNA

A *margin of appreciation* doktrínát a strasbourgi fórumok már működésük kezdete óta alkalmazzák.⁶⁴ Az EJE Biz első alkalommal az EJEE 15. cikke értelmezését megkövetelő *Lawless*-ügyben hivatkozott rá.⁶⁵ Az EJEB pedig – ugyancsak az egyezmény hatályának felfüggesztésével összefüggésben – a híres *Írország-*esetben** alkalmazta először.⁶⁶ Azóta pedig a strasbourgi gyakorlat állandó, de sokat vitatott elemévé vált, amellyel a strasbourgi testület bizonyos mozgásteret biztosít a tagállami hatóságok számára azért, hogy eleget tehessenek az EJEE-ben foglaltak érvényre juttatásával összefüggésben fennálló kötelezettségeiknek.⁶⁷ Az EJEB

⁶² 57. lj. § 181.

⁶³ 57. lj. § 182; strasbourgobservers.com/2015/07/06/from-therapeutic-abstention-to-the-right-to-die-the-case-of-lambert-and-others-v-franc/.

⁶⁴ Steven GREER: *The Margin of Appreciation: Interpretation and Discretion under the European Convention on Human Rights* (Strasbourg: Council of Europe Publishing 2000) 5; Tamás LATTMANN: „14,15,16...Reforms of the European Court of Human Rights” in Marcel SZABÓ – Petra Lea LÁNCOS – Réka VARGA (szerk.): *Hungarian Yearbook of International Law and European Law 2014* (Budapest: Eleven 2015) 239.

⁶⁵ *Lawless v. Ireland*, Judgement of 1 July 1961, Series A, no. 3. Az EJEE 15. cikk 1. bek.-e értelmében „háború vagy a nemzet létét fenyegető más rendkívüli állapot esetén bármely Magas Szerződő Fél a jelen Egyezményben meghatározott kötelezettségeitől eltérő intézkedéseket tehet a helyzet szükségessége által feltétlenül megkívánt mértékben, feltéve, hogy az ilyen intézkedések nem ellentétesek egyéb nemzetközi jogi kötelezettségeivel”.

⁶⁶ *Ireland v. the United Kingdom*, Judgement of 18 January 1978, Series A, no. 25.

⁶⁷ Dean SPIELMANN: „Allowing the Right Margin: The European Court of Human Rights and the

nem tekinthet el azoktól a jogi és ténybeli jellemzőktől, amelyek egy társadalom életét meghatározzák.⁶⁸ A nemzeti hatóságoknak ugyanakkor nagyobb rálátásuk van az egyes kérdések mentén felmerülő igényekre, mint a nemzetközi bírának.⁶⁹ Ezért elsődlegesen az egyes állami szervekre hárul a vonatkozó kérdések vizsgálatának feladata. Annak érdekében pedig, hogy az országok megfelelő egyensúlyt teremthessenek az egyének és a közérdek között, a számukra biztosított mérlegelési szabadság keretei között szabadon választhatják meg a szükséges intézkedéseiket.⁷⁰

A *margin of appreciation* alkalmazása kifejezésre juttatja továbbá az EJEB és a tagállami hatóságok kapcsolatát is.⁷¹ A strasbourgi testület – a szubszidiaritás elvére tekintettel – csak másodlagos szerepet tölt be a nemzeti jogalkotók és jogalkalmazók mellett, ezért – figyelemmel az EJEE 19. cikkére – nem tekinti feladatának, hogy a megfelelő kompetenciákkal bíró nemzeti hatóságok helyébe lépve hozzon döntéseket.⁷² Az állami döntéshozó szervek tehát szabadon eljárhatnak az egyes esetekben, azonban mérlegelési szabadság keretein belül meghozott intézkedéseik strasbourgi felülvizsgálat tárgyát képezik.⁷³ Az EJEB ily módon mindig az egyes döntéseket és intézkedéseket teszi vizsgálata tárgyává. Amennyiben pedig a hatóságok nem lépték túl a rendelkezésükre álló diszkréció kereteit, akkor a testület egyezmény-konformnak minősíti eljárásukat.⁷⁴ Ellenkező esetben viszont megállapítja az egyezményes jogok sérelmét.

A *margin of appreciation* terjedelmének vizsgálata során a testület számos tényezőt vesz figyelembe.⁷⁵ Ezek közé tartoznak az eset által érintett jogok és egyéni érdekek. Figyelembe kell továbbá venni a jogkorlátozás céljait és kontextusát. Mérlegelés tárgyát képezik továbbá a tagállami szabályozások összehasonlításának, a rendelkezésre álló nemzeti jogorvoslati lehetőségeknek, valamint a kifogásolt intézkedések arányosságának kérdései is. E faktorok szabják meg azokat a

National Margin of Appreciation Doctrine – Waiver or Subsidiarity of European Review? *CELS Working Paper Series* 2012. 2.

⁶⁸ *Case „relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium”* (merits), 23 July 1968, pp. 241–251, § 10, Series A no. 6.

⁶⁹ *Handyside v. the United Kingdom*, Judgement of 7 December 1976, Series A, no. 24. § 48; SPIELMANN (67. lj.) 5; DUDÁS (1. lj.) 46.

⁷⁰ Murat TÜMAY: „The »Margin of Appreciation Doctrine« Developed by the Case Law of the European Court of Human Rights” *Ankara Law Review* 2008/2. 202; George LETSAS: *A Theory of Interpretation of the European Convention on Human Rights* (Oxford: Oxford University Press 2007) 84–90. Letsas az EJEE-ben foglalt jogok és szabadságok korlátozásával kapcsolatban fennálló diszkrécionális tagállami jogkört nevezi a margin of appreciation szubsztantív koncepciójának.

⁷¹ SPIELMANN (67. lj.) 18; DUDÁS (1. lj.) 35–37; DUDÁS Dóra Virág: „Az Emberi Jogok Európai Bírósága és a hazai közigazgatási bíróságok közötti kölcsönhatás” *Fundamentum* 2014/1-2. 103–114.

⁷² Az EJEE 19. cikke értelmében „[a] Magas Szerződő Felek által az Egyezményben és az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvekben vállalt kötelezettségek tiszteletben tartásának biztosítása céljából az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: a Bíróság) létesül. A Bíróság állandó jelleggel működik”. TÜMAY (70. lj.) 205; LETSAS (70. lj.) 90–92. Letsas ezt nevezi a mérlegelési szabadság strukturális koncepciójának.

⁷³ 69. lj. § 49.

⁷⁴ Vö. SPIELMANN (67. lj.) 2.

⁷⁵ SPIELMANN (67. lj.) 11.

kereteket, amelyek között az egyes országok szabadon alakíthatják ki a maguk szabályozását és eljárásait.

2.2. A MARGIN OF APPRECIATION AZ ÉLETHEZ VALÓ JOG TŰKRÉBEN

Az EJEE eset által érintett előírásainak vizsgálata révén az EJEB azt dönti el, hogy egyáltalán lehetősége van-e az adott államnak a mérlegelési jogkörében eljárni. Bizonyos előírások ugyanis csak korlátozottan teszik lehetővé a *margin of appreciation*-t, míg mások magától értetődőnek veszik azt. Előbbi csoportot az EJEE 15. cikkében említett, ún. abszolút jogok képezik. Az ebbe a körbe tartozó előírások azok, amelyek alkalmazásától az államok a nemzet létét fenyegető vagy más rendkívüli állapot esetén sem térhetnek el. E minőség ezért azt vonja maga után, hogy – főszabály szerint – a tagállamoknak nem létezik szabad mozgásterük az esetlegesen felmerülő kérdések szabályozása terén.⁷⁶

Az abszolút jogok közül az EJEB elsősorban az EJEE 2. cikkében foglalt élethez való jogot vizsgálta az életvégi döntésekkel összefüggésben. Ebben a vonatkozásban mindenképp a *Pretty*-ügy említendő. Noha a testület kifejezetten nem hivatkozott a *margin of appreciation*-re a 2. cikk kapcsán, az ítélet megállapításaiból azonban kiolvasható a tagállami diszkréció korlátozott volta. Az EJEB ugyanis az EJEE vonatkozó rendelkezésének szigorú, textualista értelmezése alapján kizárta az élethez való jog hatálya alól az élet minőségével kapcsolatos tényezők mérlegelésének lehetőségét, valamint a halálhoz való jog létezését.⁷⁷ Az ítélet megfogalmazásából így közvetetten következik az államok mérlegelési szabadságának hiánya.⁷⁸

A testület a *Lambert*-ügyben ezzel szemben már *expressis verbis* elismerte, hogy a 2. cikknek van olyan aspektusa, amely esetén az államok bizonyos szabadsággal rendelkeznek az életvégi döntések szabályozása terén.⁷⁹ Felidézte, hogy több korábbi ítélete értelmében a *margin of appreciation* kiterjed az emberi élet kezdetével kapcsolatos kérdések szabályozására. A *Vo*-ügyben például azt a kérdést kellett megválaszolni, hogy kiterjed-e az élethez való jog a meg nem született magzatra is.⁸⁰ Ennek megválaszolásánál az EJEB tekintettel volt egyrészt a tagállami szabályozásokra, másrészt pedig a vonatkozó nemzetközi instrumentumokra is. Ezek vizsgálatát követően jutott arra a megállapításra, hogy nincs európai konszenzus a magzat státuszát illetően, amelyből következően az egyes országok viszonylag széles mérlegelési szabadságot élveznek magzatokkal kapcsolatos beavatkozások szabályozásakor. A testület ezt a megközelítést alkalmazta továbbá

⁷⁶ Az EJEE 15. cikk 2. bek.-e szerint nem lehet eltérni az élethez való jog, a kínzás tilalma, a rabszolgaság tilalma, valamint a *nulla poena sine lege* elvének alkalmazásától.

⁷⁷ 15. lj. § 39; SPIELMANN (67. lj.) 11; DUDÁS (1. lj.) 83. és 100.

⁷⁸ WADA (16. lj.) 278.

⁷⁹ 57. lj. § 144.

⁸⁰ *Vo v. France* [GC], no. 53924/00, § 84, ECHR 2004-VIII.

a megtermékenyített embriók kérdésével foglalkozó *Evans*-ítéletben, valamint az abortusz legalitását taglaló *A, B és C-ügyben* is.⁸¹

Az EJEB a korábbi döntéseire tekintettel Vincent Lambert esetében kimondta, hogy a diszkrecionális jogkör szükségszerűen kiterjed az életvégi döntések szabályozására is az EJEE 2. cikkéből fakadó pozitív kötelezettségekkel összhangban:

„Ennek megfelelően a Bíróság úgy véli, hogy az Államok számára, hasonlóan az élet kezdetéhez, mérlegelési szabadságot kell biztosítani az élet végének területén is, amely nemcsak a mesterséges életfenntartó kezelések visszavonásának lehetővé tételére vagy tiltására, illetőleg az ilyen döntések részletes szabályozására terjed ki, hanem a páciensek élethez való jogának védelme, valamint magánélet tisztelgésében tartásához fűződő joga és személyes autonómiája közötti egyensúly megteremtését célzó intézkedésekre is.”⁸²

A testület ezt követően az államokat megillető mérlegelési mozgástér terjedelmét vizsgálta meg a három, korábban említett tényezővel kapcsolatban.⁸³

A francia szabályozás minőségének mérlegelésekor az EJEB tartózkodott a vonatkozó normák tartalmának autonóm értelmezésétől. Ehelyett – a szubszidiaritás elvére tekintettel – figyelembe vette a Conseil d'État-nak a kifogásolt előírásokat értelmező gyakorlatát.⁸⁴ A testület így a francia esetjog fényében állapította meg, hogy a Leonetti-törvény rendelkezései megfelelnek a normavilágosság követelményének.

A kollektív döntéshozatali procedúra és a jogorvoslati lehetőségek esetében a strasbourgi bíróság a tagállamok vonatkozó szabályozásának összehasonlításán alapuló konszenzus-analízisre támaszkodott a *margin of appreciation* terjedelmének meghatározása során. Az európai konszenzus „a nemzeti és nemzetközi jog és gyakorlat összehasonlítása révén azonosított bizonyos szabályok és elvek vonatkozásában az [Európa Tanács] tagállamainak többsége között fennálló általános egyetértés”.⁸⁵ Amennyiben az EJEB azt állapítja meg, hogy egy adott kérdés szabályozása vagy jelentősége tekintetében egyetértés uralkodik az egyes országok között, akkor a diszkrecionális jogkör szűkebb lesz.⁸⁶ Ellenkező esetben a tagállamok mozgástere általában széles lesz.⁸⁷

A konszenzus-analízist a testület két vonatkozásban alkalmazta az eset körülményeinek vizsgálata során. Egyrészt megállapította, hogy nincs konszenzus az államok között a tekintetben, hogy milyen módon kell szabályozni az életfenntartó kezelések visszautasításával kapcsolatos procedúrát. Ennek hiányában a kollek-

⁸¹ *Evans v. the United Kingdom* [GC], no. 6339/05, § 54–56; ECHR 2007-I; *A, B and C v. Ireland* [GC], no. 25579/05, § 237, ECHR 2010.

⁸² 57. lj. § 148.

⁸³ Lásd a *Lambert*-ügy elemzését.

⁸⁴ 57. lj. § 150–160.

⁸⁵ Kanstantsin DZEHTSIAROU: „European Consensus and the Evolutive Interpretation of the European Convention on Human Rights” *German Law Journal* 2011/10. 1733.

⁸⁶ DUDÁS (1. lj.) 81.

⁸⁷ SPIELMANN (67. lj.) 19.

tív döntéshozatali eljárás kereteinek kialakítása, a végső döntést meghozó személy kijelölése, valamint a végrehajtás menetének meghatározása terén tág mérlegelési mozgástér áll a kompetens hatóságok rendelkezésére.⁸⁸ Másrészt az EJEB a bírósági jogorvoslati lehetőségekkel összefüggésben azt vette figyelembe, hogy az államok eltérő módon szabályozzák a páciens vélt akaratának feltárására irányuló eljárásokat abban az esetben, amennyiben az egyén korábban nem nyilatkozott a kezelés visszautasításáról.⁸⁹ A mérlegelési mozgástér így ebben a tekintetben is széles maradt.

Az EJEB a fentiek alapján azt állapította meg, hogy a francia jogalkotó, valamint a hatóságok nem lépték túl a számukra biztosított mérlegelési jogkör kereteit, és ezért eleget tettek az élethez való jogból eredő kötelezettségeiknek.⁹⁰

2.3. A MAGÁNÉLET TISZTELETBEN TARTÁSÁHOZ FÜZŐDŐ JOG ÉS A MÉRLEGELÉSI SZABADSÁG

Az egyezményes normák azon csoportját, amelyek kifejezetten lehetővé teszik a *margin of appreciation* alkalmazását, az EJEE 8–11. cikkei alkotják.⁹¹ E rendelkezések tartalmazzák az egyén önmegvalósítása, illetve a demokratikus társadalom szempontjából kiemelt jelentőségű szabadságjogokat. Ezek tiszteletben tartása és érvényre juttatása terén ugyanakkor az államokat megilleti a mozgástér, amelynek keretei között szabadon alakíthatják ki a vonatkozó szabályozást, valamint kötöttségek nélkül alkalmazhatják azt.⁹² Ennek alapját az egyes normákhoz csatolt ún. korlátozási klauzula (*limitation clause*) teremti meg, amely meghatározza azokat az eseteket, amikor a hatóságok beavatkozhatnak az adott jogosultság gyakorlásába.⁹³

Az EJEB már a magánélet tiszteletben tartásához fűződő jog több aspektusával összefüggésben vizsgálta a mérlegelési mozgástér terjedelmét. Közülük is kiemelendő az EJEE 8. cikkének klasszikus, negatív oldala, amellyel a strasbourgi bíróság *Pretty*-ügy kapcsán foglalkozott először. Az öngyilkosságban való közreműködés büntetőjogi tilalmával összefüggésben az Egyesült Királyság számára nyitva álló *margin of appreciation* terjedelmét két tényező alapján határozta meg: figyelembe vette a felmerülő érdekeket, valamint az arányosság követelményének érvényesülését.

Az érdekmérlegelés keretében a testület a kérelmező igényét vetette össze a köz érdekével. A vonatkozó ítélkezési gyakorlat értelmében ugyanis az államok mozgástere korlátozott az olyan esetekben, amelyek az egyén létezésének vagy személyiségének egy különösen fontos aspektusát érintik.⁹⁴ Másrészt viszont számba

⁸⁸ 57. lj. § 168.

⁸⁹ 57. lj. § 179.

⁹⁰ 57. lj. § 181.

⁹¹ Magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog (8. cikk), gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadság (9. cikk), véleménynyilvánítás szabadsága (10. cikk), valamint a gyülekezés és egyesülés szabadsága (11. cikk). Vö. DUDÁS (71. lj.) 106.

⁹² GREER (64. lj.) 9–11; SPIELMANN (67. lj.) 6; DUDÁS (1. lj.) 105–106.

⁹³ Vö. 23. lj.; GREER (64. lj.) 9; DUDÁS (1. lj.) 105.

⁹⁴ DUDÁS (1. lj.) 106.

kell venni azokat a társadalmi igényeket, jogpolitikai célokat, amelyek a magánélet tiszteletben tartásához fűződő jog korlátozását szükségessé teszik.⁹⁵

A konkrét esetben a strasbourgi bíróság nem találta kellő súlyúnak a kérelmező igényét arra, hogy asszisztenciát vegyen igénybe szuicidum elkövetéséhez.⁹⁶ Arra az álláspontra helyezkedett ugyanis, hogy az asszisztált öngyilkosság lehetővé tétele nem minősül az emberi lét egy különösen fontos aspektusának.

Ezzel szemben az EJEB figyelembe vette, hogy az Egyesült Királyság a kiszolgáltatott helyzetben levők védelmét kívánta érvényre juttatni a Suicide Act rendelkezései által.⁹⁷ Elismerte, hogy az államok jogosultak mások élete vagy egészsége szempontjából veszélyes cselekedetek büntetőjogi eszközökkel történő szabályozására. Emellett pedig hangsúlyozta, hogy az államok kötelesek mérlegelni azokat a kockázatokat és a visszaélések veszélyét, amelyek a törvényi tilalom esetleges megszüntetése, vagy az az alóli kivételek lehetővé tétele esetén merülnek fel. A testület szerint ugyanis „*minél nagyobb a felmerülő kockázat, annál nagyobb súllyal esik latba a közegészség és közbiztonság, valamint a személyes autonómia közötti egyensúly mérlegelésénél*”.⁹⁸ A tagállami mérlegelési mozgástér ezért nem korlátozódott szűk körre.

A strasbourgi bíróság végül azt vizsgálta meg, hogy – az ügy körülményeire tekintettel – a kérelmező magánélet tiszteletben tartásához fűződő jogába történő beavatkozás arányban állt-e az asszisztált öngyilkosság tilalmának céljaival.⁹⁹ Ezzel összefüggésben kiemelte, hogy a Suicide Act öngyilkosságban való közreműködést tiltó rendelkezése szükséges volt az intézményes állami életvédelem és az inkompetens személyek hatékony védelme érdekében. Megjegyezte ugyanakkor, hogy a brit büntető perrendtartás szabályai bizonyos flexibilitást nyújtanak a hatóságoknak abban a kérdésben, hogy mikor lépnek fel a hasonló ügyekben büntetőigénnyel.¹⁰⁰ A testület szerint ezért az asszisztált öngyilkosság általános tilalma nem sérti az arányosság követelményét.

Az EJEB ezért végső soron megállapította, hogy az Egyesült Királyság tehát a *margin of appreciation* keretei között megfelelő módon járt el az öngyilkosságban való közreműködés törvényi tilalmával kapcsolatban.¹⁰¹

A *Gross*-ügyben az EJEB ugyancsak a magánélet tiszteletben tartásához fűződő jog negatív aspektusát elemezte. Az ítélet azonban nem érintette közvetlenül a *margin of appreciation* kérdését, mivel a testület a vizsgálatát a 8. cikk 2. beke-

⁹⁵ SPIELMANN (67. lj.) 16–17; DUDÁS (1. lj.) 84.

⁹⁶ 15. lj. § 71.

⁹⁷ WADA (16. lj.) 281–282.

⁹⁸ 15. lj. § 74.

⁹⁹ GREER (64. lj.) 20; SPIELMANN (67. lj.) 22–23; DUDÁS (1. lj.) 119–120.

¹⁰⁰ Egyrészt ügyészi jóváhagyás kell ahhoz, hogy az öngyilkosságban közreműködés eseteit a nyomozó hatóságok vizsgálhassák. Másrészt a vonatkozó előírások lehetővé teszik az enyhébb büntetések kiszabását olyankor, amikor azt a bíró megfelelőnek ítéli. Az EJEB számára rendelkezésre álló statisztikai adatok szerint 1981 és 1992 között 22 esetben indult eljárás „kegyelemölés” (*mercy killing*) elkövetése okán, amelyek közül csak egy esetben szabtak ki életfogytiglani börtönbüntetést, míg a többi ügyben próbára bocsátást vagy felfüggesztett szabadságvesztést rendeltek el. 15. lj. § 76.

¹⁰¹ KOVÁCS (29. lj.) 290.

déséből fakadó egyik objektív kritériumra, a „törvényben meghatározottság” kérdésére korlátozta. Mivel ebben a vonatkozásban jogsértést állapított meg, a döntés nem vette figyelembe a szükségesség követelményének érvényesülését. A strasbourgi bíróság ugyanakkor közvetve utalt az államok szabadságára az öngyilkosságban való orvosi közreműködés igénybe vételének szabályait illetően. Az EJEB ugyanis a szubszidiaritás elve alapján kimondta, hogy elsősorban a svájci hatóságok feladata a vonatkozó iránymutatások elfogadása azzal kapcsolatban, hogy az egyén vajon jogosult-e, és ha igen, akkor milyen körülmények között jogosult halálos dózisu gyógyszerekhez jutni. Az említett iránymutatások lényegi tartalmával azonban az EJEB nem foglalkozott.¹⁰²

A mérlegelési mozgáster kérdése felmerült az EJEE 8. cikkéből fakadó pozitív állami kötelezettségekkel összefüggésben. Az EJEB a *Haas*-ügyben azt vizsgálta, hogy Svájcnak lehetőséget kell-e biztosítania a kérelmező számára asszisztencia igénybevételére az öngyilkosság elkövetéséhez a vonatkozó előírásoktól eltérő módon. A testület ennek eldöntése érdekében azt mérlegelte, hogy az öngyilkosságban közreműködés svájci szabályozása – különösen az arra való jogosultságot igazoló körülmények meghatározása – érvényre juttatta-e a kérelmező magánélet tiszteletben tartásához fűződő jogát. Ezzel kapcsolatban kijelentette, hogy a 8. cikkből fakadó pozitív kötelezettségeknek érvényre juttatása „feltételezi a különböző érdekek mérlegelését, egy tevékenységet, amelynek tekintetében az [...] államokat elismerten megilleti bizonyos mérlegelési szabadság”.¹⁰³

A strasbourgi bíróság a *margin of appreciation* terjedelmének meghatározásával kapcsolatban három – korábban már említett tényezőt – vett figyelembe: a konszenzus-analízis eredményét, a versengő érdekeket, illetve az arányosság kérdését.

Az EJEB a nemzeti szabályozások összehasonlítása alapján megállapította, hogy a tagállamok között nincs konszenzus az egyén azon jogát illetően, amely alapján eldöntheti, milyen módon és mikor érjen véget az élete.¹⁰⁴ Az államokat ezért „figyelemre méltó” (*considerable*) mérlegelési szabadság illeti meg az említett jog kereteinek meghatározása terén.¹⁰⁵

A testület ezt követően a kérelmező igényével kapcsolatban megállapította, hogy a sikertelen öngyilkossági kísérletek nagy része gyakran súlyos következményekkel jár az egyénekre és családjaikra nézve. Az EJEB ezért elismerte, hogy Ernst G. Haasnak jogszerű érdeke fűződik a méltóságteljes és fájdalommentes öngyilkosság lehetővé tételéhez.¹⁰⁶ A strasbourgi bíróság szerint ugyanakkor az államok intézményes életvédelmi kötelezettsége megelőzi ezt az egyéni igényt. A svájci szabályozás céljai – a kiszolgáltatott helyzetben lévők életének védelme – kellő indokkal szolgálnak a kérelmező magánélet tiszteletben tartásához fűződő jogának korlátozásához.¹⁰⁷ A vonatkozó előírások, valamint a hatóságok intézkedései a

¹⁰² 52. lj. § 69.

¹⁰³ 33. lj. § 53. Vö. továbbá ROAGNA (27. lj.) 60; DUDÁS (1. lj.) 56.

¹⁰⁴ RIETEKER (19. lj.) 120.

¹⁰⁵ 33. lj. § 55.

¹⁰⁶ 33. lj. § 56.

¹⁰⁷ 33. lj. § 57.

visszaéléseket és jogsértéseket kívánják visszaszorítani.¹⁰⁸ Az államoknak ugyanis messzemenően biztosítaniuk kell azt, hogy „az öngyilkosság választása valóban összhangban áll az érintett egyén szabad akaratával”.¹⁰⁹

Az arányosság kérdésével kapcsolatban az EJEB megállapította, hogy a büntetőjogi felelősségre vonás valóban eltántoríthatja az egészségügyi szakembereket attól, hogy a kérelmező öngyilkosságában közreműködjenek. Emellett viszont elfogadta a svájci kormány érvelését, miszerint a kérelmezőnek – adott esetben – lehetősége lett volna olyan orvos segítségét kérni az öngyilkosság elkövetéséhez, aki hajlandó erre.¹¹⁰ Ezért a kérelmező jogát arra, hogy eldönthesse, milyen módon és mikor ér véget az élete, a svájci szabályozás megfelelő módon biztosította.

A strasbourgi bíróság a fenti tényezők alapján arra a következtetésre jutott, hogy a svájci hatóságok nem lépték túl az eljárásuk során a rendelkezésükre álló *margin of appreciation* kereteit.

A mérlegelési mozgástér végezetül kiterjed a 8. cikk procedurális aspektusára is.¹¹¹ Az EJEB a magánélet tiszteletben tartásához fűződő jog ezen oldalát vizsgálta a *Koch*-ügyben. A testület nem alkalmazta a doktrínát közvetlenül érvelésében, általánosságban azonban megemlíti azt az államokat terhelő kötelezettségekkel összefüggésben. A testület mindenekelőtt hangsúlyozta, hogy a nemzeti jogrendszerek kötelessége a jogorvoslat és – az egyezményes jogok megsértése esetén – a megfelelő elégtétel lehetőségének biztosítása az egyének számára.¹¹² Ezzel kapcsolatban kiemelte, hogy a szubszidiaritás elve „*még nagyobb szerephez jut akkor, ha a kérelem olyan kérdéseket érint, amelyek tekintetében az [...] államokat szignifikáns mérlegelési szabadság illeti meg*”.¹¹³ Az EJEB ezért nem vizsgálta meg Ulrich Koch panaszának érdemi vonatkozásait, vagyis azt, hogy a német hatóságoknak lehetővé kellett volna-e tenniük a kérelmező néhai felesége számára az öngyilkosságban való orvosi közreműködést, mivel az a német hatóságok feladata lett volna.

3. KONKLUZÍÓ

A strasbourgi gyakorlat rendkívül változatos képet fest az életvégi döntések megítéléséről.¹¹⁴ Megfigyelhető azonban egy fokozatos fejlődés az esetjogban, amelynek lényege, hogy az EJEB lépésről lépésre kiterjeszti a magánélet tiszteletben tar-

¹⁰⁸ Az EJEB ebben a tekintetben külön is megemlíttette, hogy a szabályozás elretentheti az asszisztált öngyilkosság elkövetésében segédkező szervezeteket a jogellenes vagy eltitkolt működéstől. 33. lj. § 57.

¹⁰⁹ 33. lj. § 58.

¹¹⁰ 33. lj. § 60.

¹¹¹ SPIELMANN (67. lj.) 7.

¹¹² 46. lj. § 69.

¹¹³ 46. lj. § 70–71.

¹¹⁴ Az ügyek legnagyobb csoportját azok az esetek alkotják, amelyek keretében a testület az asszisztált öngyilkossággal kapcsolatban felmerülő kérdéseket tárgyalta. A strasbourgi fórumok elé hatból három esetben olyan tagállam szabályozásával összefüggő panasz érkezett, amely nem tette lehetővé az öngyilkosságban közreműködést (az Egyesült Királyság és Németország). Három

tásához fűződő jog és a személyes autonómia elvének hatályát az egyes életvégi döntésekre.¹¹⁵ Ennek során odáig jutott, hogy az EJEE 8. cikke alá tartozó jogként nevesítette az egyén autonóm döntését a halál idejéről és módjáról.¹¹⁶ Az azonban, hogy e jogosultság mégis csak az államok akaratától függően jelentheti a különböző egészségügyi beavatkozások igénybevételének lehetőségét, annak köszönhető, hogy a testület rendszeresen alkalmazza a *margin of appreciation* doktrínáját.

Az EJEB a tagállamokat megillető diszkrecionális jogkört mind az EJEE 2. cikke kapcsán, mind pedig a 8. cikkel összefüggésben elismerte. Az élethez való jog esetében, amelynek garantálása abszolút jellegéből adódóan nem tehető mérlegelés tárgyává, a *margin of appreciation* csupán bizonyos pozitív kötelezettségek tekintetében áll fenn. Ezzel szemben a magánélet tiszteletben tartásához fűződő jognak mindhárom – negatív, pozitív és procedurális – aspektusa vonatkozásában figyelembe vehető a tagállami mozgáster.

Az egyes esetek eldöntése során nagy hangsúlyt kap a *margin of appreciation* terjedelmének megállapítása.¹¹⁷ Ennek meghatározása érdekében az EJEB több tényezőre is tekintettel van. Ezek közé tartozik az érintett érdekek mérlegelése, az arányosság követelményének érvényre juttatása, valamint a tagállamok közötti konszenzus vizsgálata. Az említett faktorok segítségével a testület megállapította, hogy a tagállamoknak jelentős mérlegelési szabadságuk van az életvégi döntések szabályozása terén. Ennek korlátait a vizsgált esetekben viszont egyszer sem lépték át az országok. Ez igaz azokra az ügyekre is, amelyeknél a strasbourgi bíróság végül jogsértést állapított meg.¹¹⁸

A doktrína végső soron abban segíti az EJEB-et, hogy az életvégi döntésekkel összefüggésben megfelelő egyensúlyt teremtsen az autonómia tiszteletben tartásának követelménye, illetve az élet szentségének érvényre juttatása között. A konkrét esetekben azonban úgy tűnik, hogy a testület nagyobb jelentőséget tulajdonít a *margin of appreciation* jelentőségének, mint az egyéni jogoknak. Ezzel magyarázható, hogy jelenleg azon államok jogrendszere, amelyek tilalmazzák az asszisztált öngyilkosságot, egyezmény-konformnak minősül, de azok az európai országok sem sértik az egyezményi jogokat, ahol az öngyilkosságban közreműködés büntetlenséget élvez. A helyzet megváltozásához olyan általános konszenzusra lenne szükség a tagállamok között, amelyre a jelenlegi jogi és társadalmi környezetben egyelőre nem látszik esély. A strasbourgi ítélkezési gyakorlat így továbbra is adós marad az életvégi döntések emberi jogi dimenziójának maradéktalan elismerésével.

ügyben viszont olyan törvényeket kifogásoltak a kérelmezők, amelyek az általuk igénybe venni kívánt vagy elutasítandó kezelést kifejezetten lehetővé teszik (Svájc és Franciaország). Az EJEB két ítéletben állapított meg egyezményisértést: a *Koch*-ügyben a konzervatív szabályozást elfogadó Németországot, míg a *Gross*-ügyben a liberális Svájcot marasztalta el az egyén jogainak megsértése miatt. A többi döntés azonban egyezmény-konformnak minősítette a vonatkozó nemzeti szabályozásokat, valamint a tagállami hatóságok eljárását.

¹¹⁵ RIETEKER (19. lj.) 123.

¹¹⁶ BUZÁS (26. lj.) 480.

¹¹⁷ WADA (16. lj.) 278–287; RIETEKER (19. lj.) 125–126.

¹¹⁸ A vonatkozó ítéleteiben ugyanis a testület nem a *margin of appreciationre* alapozva jutott arra a következtetésre, hogy az államok az EJEE-vel ellentétes módon jártak el.